positieve medewerking ook aan wat men in die preek hartgrondig zal hebben verfoeid de op tafel te leggen prijs zijn. Men moet eerst zijn bij confessie vastgelegde [1]) vrijheid verloochenen, en daarna ook zijn overige confessionele inhouden moeten hèlpen tegenstaan. Men wordt gedwòngen mee te doen aan wat men zichzelf wil horen verbieden — in een goede preek.

Trouwens, die „ordinantie"-conditie helpt nièt; de synode kan krachtens ordinantie nummer 16 nu al kassen instellen, en de gemeenten moeten, alvorens haar dominee te kunnen krijgen, voldaan hebben aan de krachtens ordinantie vastgestelde geldelijke verplichtingen.

Nu zeggen wij geen woord over de financiële moeiten van bepaalde hervormde gemeenten, waaraan overigens de schrijvers wel hun bezorgde aandacht geven. Het ergste is: dat „uiterst moeilijke gewetensconflict", waarvoor men de gereformeerde gemeenten plaatst. En waarvoor zij zelf zich plaatsen, zolang ze zich voorpreken, dat gehoorzaamheid aan een instituut de grens voor alle andere gehoorzaamheid mag wezen.

Schrijvers verwachten hier strijd: „er zal verzet komen aan de financiële verplichtingen te voldoen. Dan komen er sancties en dan zal op het punt van de financiering de strijd ontbranden met miskenning van de wezenlijke motieven, die er achter liggen". (23). Ik weet niet, of de Heer Costerus, wiens „ingezonden stuk" wij opnamen, daarin op déze mogelijkheden gedoeld heeft. Hoe het zij, — persoonlijk verwacht ik van zulk een „verzet" niet veel. Bij elke crisis, kerkelijk of niet-kerkelijk, blijkt dat het aantal der „bijtende honden" veel kleiner is dan dat der „blaffende"; men zal de beeldspraak wel niet verkeerd uitleggen. Bovendien: als „verzet" moet beginnen bij „de geldkwestie", dan is aanstonds daaraan de zedelijke kracht ontnomen; schrijvers zelf zeggen trouwens, dat bij een zó ingezette worsteling de „wezenlijke motieven" „achter" de worsteling liggen, en dan ook nog miskend zullen worden; wat we met hen eens zijn. Men moet zich verzetten tegen de eigenlijke bepalingen, die men in strijd met de belijdenis acht, en waarvan men zelf erkent, dat ze u verplichten zelf mee te doen aan wat ge openbare zonde noemt. Een „aanleiding" zoeken of vinden in de financiële verplichtingen, en niet de „reden" vinden in heel het complex van verplichtingen-tot-medewerking-aan-wat-verboden-is, dat loopt op niets uit. Dat is op het punt, waar alles op aan komt, zwijgen waar spreken en getuigen plicht is.

Trouwens, dat men in dezen niet veel te verwachten heeft van verzet, dat niet de kérn der zaak luide van de daken preekt, is al wel gebleken. De brochure zelf herinnert eraan, dat de gewetensbezwaren zelf aan de kant worden gezet, zodra men zelf, door bij de financiën te beginnen, aan de opponenten daartoe de kans geeft. Sprak niet dr Bronkhorst — geciteerd naar de brochure zelf, bl. 23 — van het „heel merkwaardige visitekaartje", dat de bezwaarden afgeven? Want wie is nu voor sabotage? De beide aangevochten strafbepalingen (geen stemrecht meer verlenen, en geen verlof tot beroepen geven), ook wel „sancties" genoemd, zijn (aldus dr Bronkhorst) tegen saboteurs gericht. Tegen saboterende lidmaten. En tegen saboterende gemeenten. „Niet mee betalen? dan ook niet mee bepalen!", — dat vindt dr Bronkhorst een behoorlijke regel binnen verenigingsrecht; des te meer in het kerkrecht. Een gemeente, die niet voldoet aan de financiële bepalingen, pleegt obstructie.

Nu versta men ons wel: wij voor ons zelf vinden de kwestie van het „betalen" heus geen ondergeschikte. Er kan een diepgewortelde overtuiging liggen achter de weigering, om ook maar één cent bij te dragen aan wat men kerkverwoestend acht. Maar we hebben deze vraag: als men op andere punten zelf capituleert voor wat men veroordeelt, omdat het „verband" tot elke prijs gehandhaafd worden moet, en dus ook zelf min of meer de landelijke kerk als vereniging beschouwt, waartegen geen „obstructie" of „sabotage" te plegen is, omdat God dat niet wil, kan men dan anderen met vrucht verwijten, dat ook zij het woord „obstructie" in de mond nemen? Laat men aan die anderen de kans niet gunnen, te zeggen: ze plegen de obstructie bij de financiële paragraaf, maar voor de andere hebben ze al gecapituleerd. Men pakke de zaak bij het hàrt aan.

Het hàrt van de zaak is, menen we, niets anders dan het „instituut" der Herv. Kerk zelf. Schrijvers verklaren in hun brochure, bl. 24, dat zij „onze Hervormde Kerk innig liefhebben". Maar in de Pleitnota tegen de Hervormde Kerk wordt gezegd: „Zonder het besluit" (het Koninklijk Besluit) van 7 Januari 1816 „was de Hervormde Kerk juridisch niet ontstaan, doch zouden de Provinciale Kerken zijn blijven bestaan." Men zal de vraag niet kunnen ontgaan, of men die juridische grootheid innig liefheeft. Men kan betogen, dat latere bepalingen vastgesteld zijn „ondanks plechtige verzekering", bij de invoering (in 1816) gedaan. Maar bij 1816 zelf ligt volgens veler mening de wortel der ellende. In het verlangen naar verzet zal men steeds naar het hàrt der zaak hebben te grijpen.

***

Schrijvers hebben dit laatste trouwens willen doen, door n.l. met de zaak van de aanvaarding der K.O. naar de rechter te gaan. „Ook op het punt van het beroepingswerk is dus de synode haar bevoegdheden ver te buiten gegaan, naar wij menen, en vragen wij dé burgerlijke rechter dit ongedaan te maken", schrijven ze (24/5).

We hopen — omdat onze ruimte verbruikt is — in het vervolg van dit artikel volgende week, na te gaan, wàt de rechtbank in dezen gedaan heeft, ook in antwoord op het argument: dat een gewetensconflict is opgelegd.

K. S.

[1]) Zie daarvoor o.a. H. J. Schilder, Op de grens van Kerk en Secte, Rotterdam, 2e druk.

Correctie — In ons nummer van verleden week is op blz. 118, 2e kolom, de 12e regel van onder onjuist. Deze regel is er bij de revisie verkeerd ingezet. Ze moet luiden: „met de mond naspreken of althans niet hardop te-"

*** Kamper Synode en Christelijke Gereformeerden

Enkele weken geleden wezen we enkele ongetekende opmerkingen van „Contact" over de Kamper synode en haar besluiten inzake de Chr. Gereformeerden af. Thans blijkt, dat ds C. P. Plooy de schrijver was. Deze neemt van onze opmerking, dat zijn zeer positief klinkende „voorlichting" onjuist was, nota, maar komt nu met wat vragen en opmerkingen.

Zijn vraag is: of **ik** dan maar eens zeggen wil, hoe het dan wèl is. Antwoord: geen denken aan. De Acta zijn, dank zij de ijverige scriba's, zo spoedig mogelijk aan de drukker overgegeven. Laat ds Plooy daarop wachten. Ik heb geklaagd, dat hij te haastig oordeelde. En meteen maar aanklaagde, hoewel het zijn eigen kerken betrof, die toch al worden aangevallen op dwaze manier. Wil hij voorlichten, hij wete het zelf, maar zorge dan zelf, dat hij betrouwbare bronnen krijgt, en daarop wachte. Dat deed ik ook op zijn leeftijd. En ik probeer het nóg te doen. Niemand onthoudt hem de bronnen! De Scribae lieten geen dag verloren gaan; en het vaderland kan best wachten tot de drukker klaar is en ds Plooy van wal kan steken om „contact" te maken ter leniging van de wàre noden. Maar ze verdienen niet, dat iemand, die nog maar een paar jaar meeloopt, al vast hele conclusies bouwt op geruchten, of indrukken, zonder op de Acta te wachten.

Voorts: het is nonsens, te insinueren, dat wij zouden zweren bij experts, die het zouden kunnen weten. En de rest onmondig zouden verklaren. Kunnen wij het helpen, dat de chr. geref. deputaten **verbieden** dat hun briefje publiek gemaakt wordt? Het is eveneens onjuist, dat **ik** aan „De Reformatie" een verslag der synode zou hebben doen toekomen. Als ik wat schrijf, dan onderteken ik het. Ik ben niet de journalist, die verslagen inzond.

Ik betreur het, dat van binnen uit critiek op de van alle kanten op gemene manier aangevochten kerken geoefend wordt, zonder dat de criticus beslagen ten ijs komt. Ik houd niet van dergelijke lichtvaardigheid, die met dapperheid niets heeft uit te staan.

K. S.

*** Mozart

Naar aanleiding van enig rumoer over mijn critiek op Barth's theorieën over „het niets", waarbij ook de naam van **Mozart** ter sprake kwam, heb ik nog eens het register op deel III van mijn „Catechismus" nageslagen. Het blijkt n.l. dat Barth daar kwaad op is (hetzij na eerste-, hetzij na tweede-hands-kennisneming). Ik

DE „VALSE LEERUITSPRAKEN" (II, slot)

Na zo het een en ander over „1905" te hebben gezegd, willen we nu een paar opmerkingen geven over de leeruitspraken van 1942, in verband met die van 1905.

Op de synode van Sneek 1939 werd de behandeling van de zaak der leergeschillen, welke door die van Amsterdam 1936 was aangepakt, voortgezet. En het stond spoedig vast, dat men aanstuurde op een aantal leeruitspraken omtrent de in geding zijnde punten.

De synode werd door het uitbreken van de oorlog provisorisch gesloten. Maar in het voorjaar 1942 werd het bekend, dat ze in dat jaar haar zittingen zou voortzetten, speciaal om de zaak van de leergeschillen af te handelen.

In dezelfde tijd nu was ik gereed gekomen met mijn boek „Predik het Woord". In verband daarmee had ik ook de historie rondom „1905" bestudeerd en voor zover het voor dat boek nodig was, beschreven. In hoofdstuk IV tekende ik de opvattingen van Kuyper, Bavinck, Lindeboom, Heyns, er het volle accent op leggend, dat ook de opinies van de laatsten, zoals die boven omschreven werden, **ten volle rechtsgeldigheid hadden** in de gereformeerde kerken!

Ik besloot mijn bespreking van die historie met deze woorden: „In het bovenstaande hebben wij zoo objectief mogelijk de meening van Dr Kuyper en de reactie daarop in den positief gereformeerden kring willen teekenen. Wij hebben dat vooral willen doen, omdat de genoemde meeningsverschillen reeds gedurende eeuwen in de gereformeerde kerken gevonden werden en het noemen van één meening onwillekeurig tot een eenzijdigen en daardoor onjuisten kijk op wat het gevoelen der gereformeerde kerken was en is zou hebben geleid. Steeds is wel opgedoken het gevaarlijke sectarische streven om eigen bizondere dogmaticale onderscheidingen tot exclusieve leer der kerk verheven te zien, maar gelukkig waren door Gods genade en de leiding des Heiligen Geestes de kerken sterk genoeg om aan dit sectarisch streven van bekrompen geesten het hoofd te ‚bieden" [21]).

Het is ieder duidelijk, dat ik, zo schrijvend ook het oog had op de mogelijkheid, dat de figuren, welke de leerkwesties op de synodale tafel hadden gebracht de confessionele „ruimte" in deze zouden trachten te verkleinen, M.a.w., dat ze inderdaad sectarisch zouden worden in het verheffen van eigen dogmatische ideeën tot kerkleer.

Als een voorbeeld van goede kerkelijke houding ten aanzien van deze leergeschillen wees ik ten slotte op wat de synode van 1905 deed. Daarop werd immers door de commissie ad hoc verklaard, „dat het noch noodig, noch wenschelijk is voor een Generale Synode om over deze geschillen eene definitieve uitspraak te doen, ja zelfs dat eene Synode dit niet doen kan of mag". En dat de Synode daarom ook alleen maar een korte verklaring omtrent de in geding zijnde punten gaf „ter geruststelling van de conscientiën en om de eenzijdigheden in het voorstellen van sommige leerstukken te voorkomen" [22]).

Toen het nu zeker werd, dat de synode zou samenkomen, heb ik het gedeelte van het boek waarin over de leergeschillen over verbond en doop werd gehandeld in vervolgartikelen in „Pro Ecclesia" doen opnemen. Het boek kwam pas veel later uit. Deze artikelen zijn gepubliceerd in de Nummers van 27 Maart—4 Juni 1942.

Ik deed dat met een pacificerend doel. Ik schreef letterlijk: „De rustige overweging van de situatie van toen kan kalmeerend, ontdekkend, waarschuwend en vertroostend werken op allen, die als belangstellend gereformeerde in onze dagen met de meeningsverschillen van vandaag bezig zijn" [23]). Ik hoopte — misschien wat al te naief — dat ook de synode door wat ik schreef enigszins zou beïnvloed worden. Uit eigen ervaring wist ik hoe uiterst gevoelig het gereformeerde volk ten aanzien van de kwesties betreffende de doop is. Als men ook maar een beetje ruw met deze aangelegenheden zou omgaan moesten er stukken komen. Men moest „1905" en wat daarmee samenhing behandelen als kraakporceleln en anders zouden er ongelukken geschieden.

Samenvattend mag ik nu vaststellen, dat ik reeds vóór de synodevergaderingen van 1942, en dat **expres** en met 't oog op die synodevergaderingen, publiek schreef en naar ik nog geloof aantoonde:

1o. dat de hoofdstelling van Prof. Lindeboom en de zijnen in 1905 onaangetast, ja zelfs onaangevochten bleef;

2o. dat er in de gereformeerde kerken feitelijk steeds ruimte was geweest voor verschillende visies op verbond en doop, ook voor die b.v. van Lindeboom, Heyns enz.

En ook waarschuwde ik toen reeds nadrukkelijk tegen iedere poging om die status quo te doen beëindigen.

***

In Juni 1942 kwam de synode van Sneek-Utrecht bijeen om de kwestie van de leergeschillen af te handelen.

Zij vergaderde in comité. Als predikant van de Gereformeerde Kerk van Utrecht maakte ik die vergaderingen mee.

Een paar dingen wil ik daarvan vertellen.

Vooreerst dat verreweg het grootste deel van de discussie de **gemene gratie** betrof. Vooral de opinies van de mannen van de Wijsbegeerte der Wetsidee en van Ds de Graaf werden hevig aangevallen.

Voorts viel bij de discussies een zwaar accent op de kwestie van het zelfonderzoek.

Maar — merkwaardig — over het verbond en de doop werd maar zeer weinig gezegd. En — ik wil dat openlijk zeggen, zoals ik het reeds eerder gezegd heb —, het was voor mij een grote voldoening, dat ten aanzien daarvan feitelijk niets werd gedaan dan het citeren van een paar zinnen uit de verklaring van 1905. Dat ze in een andere gedachtengang werden geplaatst dan dat in 1905 het geval was drong niet direct tot mij door.

Men zal na al het bovenstaande ten volle verstaan waarom ik deze herhaling van „1905" met dankbaarheid accepteerde!

Daarin was immers de reformatorische visie op het sacrament volkomen vrijgelaten! Daarin was geen confessionele uitspraak gedaan! Daardoor was immers een pacificatie bereikt! Was dit alles na de scherpe perscampagne der laatste jaren niet prachtig? Was dit vooral na wat de deputaten ad hoc in hun (nooit gepubliceerde, mij wel bekende) rapporten hadden durven schrijven niet een grote winst?

En zo schreef ik in De Wachter:

„Ook bij de bestudeering van de conclusies inzake het **genadeverbond** valt het weer op, dat over een zeer belangrijke kwestie, die in de laatste jaren — en we mogen er wel bijvoegen: in de laatste **eeuwen** — steeds in discussie was, niet wordt gesproken. We bedoelen het ingewikkelde vraagstuk inzake de verhouding van verkiezing en verbond. Steeds weer dook in de geschiedenis op de vraag: zijn verbond en verkiezing ident in dien zin, dat het aantal uitverkorenen even groot is als het aantal bondelingen, zoo dus dat alléén wie uitverkoren werd bondeling is? Of moeten we scherp onderscheiden tusschen de verkiezing als behoorende tot de verborgen dingen en het verbond als een geopenbaarde, in de historie bestaande werkelijkheid en moeten we dan niet bij het verbond uitgaan van Gods geopenbaarde wil, volgens welke in het verbond begrepen zijn de geloovigen en hun zaad, aan wie de belofte toekomt?

[21]) **Predik het Woord**, Goes, z.j. p. 273/4.

[22]) **Acta**, p. 207.

[23]) **Pro Ecclesia**, van 27 Maart 1942.

vond in dat register de bladzijden 113 en 378 vermeld, als pagina's, waar Mozart ter sprake kwam.

Op bl. 113 schreef ik: dat Mozart „vreemd genoeg in zijn opvattingen" was. Vindt u 't 'n héél èrg schandaal?

Op bl. 378 staat iets meer. Daar noem ik Mozart „vrijmetselaar". En ook: „pantheistisch fluitspeler èn begrafenisgast der boeddhistische al-één-heids-muziek; een man, die naar rechts een requiem, en naar links een „Zauberflöte" uitdeelt. Meer niet. Vindt u **dit** soms 'n erg schandaal?

Hoe het zij, reeds enkele maanden geleden vernam ik, dat Barth over deze passage in toorn ontstoken is. Op mijn **zeer uitvoerige** bespreking van zijn met veel verzekerdheid voorgedragen opvattingen over „het niets" (door prof. Miskotte e.a. als 'n soort bevrijding voorgesteld...) wordt met geen letter antwoord gegeven. Maar Barth grijpt Mozart aan. „Het gaat echter te ver", zegt hij (ik citeer „Kerknieuws"), „dat zij" — dat zijn dan: „de neocalvinisten in Nederland" (over wie Barth door prof. Haitjema is „ingelicht", niet tot zijn voordeel) — „dat zij zich — kennelijk om mij des te meer te krenken — ook ertoe lieten verleiden om zich met niet voor herhaling vatbare woorden aan W. A. Mozart te vergrijpen. Daarmee hebben **zij** nu in ieder geval bewezen, dat zij mensen met onverstandige, koude en harde harten zijn, naar wie men bepaald niet hoeft te luisteren".

Ziezo — met één pennestreek alle argumenten opzij. Bewijs: 3 regels over Mozart — aan wie Barth zelf uitvoerige huldе brengt — en dat tegenover enige vèllen druks over Barth's theologie.

't Geval zou me niet verder bezighouden, als niet nóg „Kerknieuws" vertelde, dat prof. Berkouwer Barth 'n briefje geschreven had, en dat een hervormd predikant in verband met 't dwaze geval iets opmerkte over omgangsvormen.

Daarom zou ik willen vragen:

Is ds J. P. Tazelaar zo'n boze man, als hij in de Chr. Encycl. Mozart een **„ijverig vrijmetselaar"** noemt?, als hij beweert, dat Mozart in „Die Zauberflöte" de maçonnerie („vrijmetselarij") **gehuldigd** heeft? Is H. J. Moser zo'n slechterd, als hij beweert (in „Die Rel. in Gesch. u. Ggw.) dat Mozart's „ethos" een sterke bijdrage leverde tot de „idealistische" (!) wedergeboorte (!) van de duitse „Bildung" (! romantiek!) tussen Kant en Fichte? Mag ik niet meer aan mijn studenten vertellen — omdat anders Barth kwaad wordt en Haitjema weer eens de patroon komt „troosten" over nederlandse neocalvinisten — mag ik niet meer vertellen, dat de romantiek **principieel** de al-eenheid **filosofisch** verdedigt, en de eenheid der tegendelen? Weet men niet meer, dat de overgangen juist naar de Roomse kerk (Requiem!) in de dagen der Romantiek zijn geïnspireerd door de al-eenheidsfilosofie (vrijmetselarij!), en door de afkeer tegen het **Woord**, ten gunste van het „liturgisch gebaar" (waar niet bij gesproken wordt: zó wel en zó niet)? En is het dwaas te geloven, dat de Zauberflöte, die wèl klaar kwam, met „Requiem", dat niet gereed kwam, één geest verraden? Mág PRE niet opmerken, dat Requiem's erg vaak zich losmaken van het (roomse) Woord?

Men moest in Nederland niet zo veel drukte maken over een ongewapende uitval, doch liever positie nemen tegenover een gewapende aanval, pro en contra. K. S.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Het werkende Meisje (II)

BESCHOUWING VAN ENIGE ARBEIDSTAKEN.

De waardering, die God Zelf bij de schepping van de mens gaf aan de positie van de vrouw voor de samenwerking tussen man en vrouw, gevoegd bij de lichamelijke en geestelijke toerusting voor leders specifieke taak door God de Schepper, vormen samen de zeer belangrijke gegevens, waardoor het meisje, dat zich een plaats zoekt in de maatschappij, zich moet laten leiden. Bij de verlossing van het leven uit de slaafse banden der zonde, die door Christus aangebracht is, wordt in deze positie geen principiële wijziging gebracht. Wanneer men de Heiland tijdens Zijn omwandeling op aarde plaatst voor de geschonden en verwrongen verhoudingen, die tussen man en vrouw bestaanbaar zijn, dan wijst Hij Zelf juist nadrukkelijk heen naar de toestand, zoals deze in den beginne was. Daarnaar moet ook nu nog steeds het leven worden gereguleerd en gereformeerd.

Bij de bepaling van onze arbeidstaak in deze wereld richten wij dus allereerst en allermeest het oog op onze God, wat Hij ons in deze door Zijn Woord en door Zijn scheppende en onderhoudende daad in het mensenleven, ons voorschrijft. Daarnaar beoordelen wij dan het gehele leven, ook het arbeidsleven. Naar die goddelijke richtlijn moet vervolgens dat leven ook weer worden gericht en ingericht, wanneer het door de inwerking der zonde in andere, dus verkeerde richting is gegaan. Indien wij ons niet vóór alles laten leiden door Gods Woord ook in deze zaken en ons uitsluitend of hoofdzakelijk zouden gaan verdiepen in een beschouwing van de arbeidstoestanden en de maatschappelijke structuur van het leven, zoals deze zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld, trachtend daarbij een zo goed mogelijke aanpassing te verkrijgen, dan geraken wij onafwendbaar in de beschouwing van al deze verschijnselen verward en hebben de enig goede daad voor ons leven om uit dit labyrinth te geraken, losgelaten. Het is onweerlegbaar, dat ook al vraagt de vervulling van de arbeidstaak van de mens het zweet des aanschijns en al voltrekt de levensfunctie van de vrouw zich met smart, toch in de weg van de gehoorzame opvolging van Gods opdracht voor het arbeidsleven, zowel voor man als voor vrouw, ook wat hun psychische en physische gesteldheid betreft, de minste bezwaren worden ondervonden. Door in deze weg te gaan, volgen man en vrouw beiden de door God voor hen geprojecteerde natuurlijke levensweg. Hoe zal dat nu in de praktijk van het leven moeten worden gerealiseerd?

Voor het kiezen van een eigen beroep, alsook bij de personeelsselectie in de ondernemingen wordt tegenwoordig veel gebruik gemaakt van bureaux, die psychotechnische beoordelingen uitvoeren. Wanneer men daarvan maar geen gebruik maakt als van een waarzegster, die aan de lijnen van de hand de toekomst beweert te voorspellen, kan in vele gevallen, hierin een nuttig vergelijkend hulpmiddel voor het eigen oordeel worden verkregen, wat betreft de algemene begaafdheid en aanleg van bepaalde personen, of van zichzelf. Met beslistheid moet worden ontraden een dergelijke psychotechnische beoordeling, vooropgesteld, dat zij door een deskundig bureau is uitgevoerd, als definitief en absoluut op zichzelf of anderen te gaan betrekken. Volgens onze eigen ervaring in tal van gevallen menen wij te mogen zeggen, dat men in het gunstigste geval een aanwijzing ontvangt uit de conclusies van een dergelijk rapport, die wat de algemene karakteristiek betreft, juist en nuttig kan zijn, doch die in onderdelen afwijkingen met de praktische uitkomsten kan vertonen. Het minst waardevol zijn o.i. juist die rapporten, waarin men tracht aan een bepaalde candidaat aanwijzingen te geven voor functies, waarvoor hij geschikt zou zijn. Dan lopen de adviezen ook van serieuze bureaux in dezen wel eens zeer ver uiteen, naar wij hebben kunnen constateren. Wij zouden dus de hulp van dergelijke, op dit gebied deskundige bureaux wel als het eigen oordeel aanvullend willen aanvaarden — zelf hebben wij er in meer dan één geval een goed gebruik van gemaakt — doch wij zouden met nadruk willen opmerken, dat meer dan aanvullende, ondersteunende hulp in dezen niet wordt verkregen en dan alleen daar, waar men op grond van eigen ervaring en indrukken zelf tot enige beoordeling zich in staat acht. Doch wat het voornaamste is, nimmer mogen wij ons in de conclusie van een dergelijk psychotechnisch rapport een richting laten wijzen, die ons duidelijk zou vervreemden van hetgeen God ons Zelf in Zijn Woord als de hoord-richting aanwijst.

Is dat gevaar denkbeeldig? Wij menen van niet. Voor ons ligt het boek „De mens in het bedrijf" van prof. dr J. Waterink, opgedragen aan Z.K. Hoogheid Prins Bernhard, in diens kwaliteit van Erevoorzitter van de Nederl. Vereniging voor Bedrijfspsychologie, (uitgave N.V. Gebr. Zomer en Keuning's Uitgeversmij., Wageningen). In dit boek, dat als ondertitel voert: „bedrijfspsychologie in de praktijk", handelt de schrijver over de problematiek van de mens in het bedrijf, over zijn begaafdheid, over zijn persoonlijkheids- en karakter-structuur, over personeels-selectie in het bedrijf, bedrijfspsychologie, over technische geschiktheden enz. In het boek komt voorts ook een hoofdstuk voor, handelend over: „De vrouw in het bedrijf". In het begin van zijn boek merkt de schrijver op, dat arbeid vervulling is van Gods roeping en vrucht van Gods genade, waardoor op psychologische en religieus-ethische gronden gezegd kan worden volgens hem, dat de begaafdheidsopenbaring samenhangt met heel de persoonsstructuur en de verhouding van de individuele mens tegenover zijn beginselen en tegenover de samenleving, waarin hij verkeert. De

---

Over deze zaak is steeds verschil van meening geweest. Indertijd werd hierover lang en breedvoerig gediscussieerd tusschen Dr A. Kuyper en Prof. Lindeboom c.s. Prof. Greijdanus heeft in zijn prachtige artikelen over Genadeverbond, Doop en Zelfonderzoek deze kwestie nog weer eens helder belicht.

Na lange jaren van soms felle polemiek is dat moeilijke vraagstuk eindelijk op de bekende synode van 1905 ter sprake gekomen. Maar deze Synode waagde zich zeer wijselijk niet aan een oplossing. Zij bepaalde zich tot enkele uitspraken, waardoor de conscientiën gerust gesteld moesten worden en eenzijdigheid in het voorstellen van sommige punten werd voorkomen. De commissie, die over deze zaak moest rapporteeren schreef zelfs, dat een Generale Synode over geschillen als ook het hier bedoelde is, geen beslissende uitspraak **kon** of **mocht** doen.

Welnu in dit spoor van de Utrechtsche synode van 1905 bewoog zich ook de Sneeker synode-in-Utrecht van 1942. Ze sloot zich zelfs uitdrukkelijk bij de uitspraken van 1905 aan. Ze sprak uit wat men ten aanzien van het Verbond stipt moet vasthouden, maar ging geen streep verder! Voor een broederlijke bespreking van het vraagstuk van de verhouding van verkiezing en verbond blijft dus de weg ten volle open. En wie ook maar eenigszins op de hoogte is van de enorme moeilijkheden, die zich hier voordoen kan daar alleen maar dankbaar voor zijn. Iedere uitspraak omtrent deze zaak in het huidige stadium der kerkelijke en theologische ontwikkeling zou een te vroeg geplukte vrucht zijn geweest. En ellende en verwarring zouden de bittere gevolgen zijn geworden".

Zo schreef ik aanstonds na de synodevergadering van 1942.

En zoals ik reeds zei, ik ben nóg dankbaar, dat ik zó schreef, evenals ik dankbaar ben, dat ik vóór de bewuste synodevergaderingen de schets van de theologische controversen omstreeks 1905 publiceerde.

Want uit deze artikelen kan men zien hoe open en welwillend de latere bezwaarden tegenover de leeruitspraken van 1942 aanvankelijk stonden. Inderdaad ik mag zeggen: „de latere bezwaarden", want wat ik schreef, het werd mij toen van alle kant verzekerd, was uitdrukking van wat in veler hart leefde.

En ik durf met het oog op dat Wachterartikel rustig aan ieder vragen: is dat de taal van mensen, die door een verkeerde, onkerkelijke, sectarische geest zijn bezield?

Ware het bij deze leeruitspraken gebleven — welk een zee van ellende zou ons dan bespaard zijn gebleven!

Wat is evenwel alles anders geworden!

Wat ik nooit had kunnen dromen geschiedde.

In de „Toelichting", welke later als een officiële interpretatie van de leeruitspraken door de Synode aan de kerken werd gezonden — en nog sterker in het daarna volgende „Praeadvies" — werd zakelijk de „korte verklaring" van 1905 uit haar historisch verband gerukt, van haar werkelijke tendenz en betekenis beroofd en zo ongeveer in haar tegendeel omgezet.

Ongetwijfeld, Toelichting en Praeadvies waren **maar** toelichting en **maar** praeadvies. En de synoden hebben later gezegd, dat men ze niet weer als interpretatie van de leeruitspraken behoefde te gebruiken. Maar laat men nu eens eerlijk zeggen: heeft de synode toen zij zo sprak ook **weggeworpen,** althans **niet-bindend verklaard** wat deze twee noodlottige documenten als de **eigenlijke inhoud** van de leeruitspraken aanwezen, n.l. **dat de belofte van het genadeverbond een heilsafkondiging en heilsverzekering is, welke alleen aan de wedergeborenen toekomt en dat deze belofte de specifieke inhoud van de sacramenten vormt?**

Zeker, ik wees er reeds op, als men de „kop" van die verklaring uit het kader van het geheel los maakt en die dan op zichzelf plaatst, speciaal als men hem isoleert van de „staart", dan vindt men in die kop een zekere grond voor wat Toelichting en Praeadvies van „1905" maakten.

Maar wanneer men „1905" zorgvuldig, objectief, en rekening houdende met de werkelijke kerkelijke feiten, beziet en kent, dan kan men alleen maar zeggen, dat wat de synoden van 1942 en 1943 daarvan maakten niets anders was dan een om hals brengen van wat „1905" in werkelijkheid was en dat door deze synoden de kerkelijke vrede van 1905 werd gebroken.

We hebben vroeger en nu reeds heel veel bewijsmateriaal voor deze bewering bijeengebracht.

We willen nu in verband met deze zaak alleen dit nog aan iedere tot oordelen bevoegde vragen:

Mag in de Gereformeerde Kerken nog onbelemmerd worden geleerd wat voor mannen als Lindeboom, Noordtzij, Bos en vele anderen als het **hart** was van de gereformeerde sacraments-uitdrukking, als de formulering van de echt-reformatorische opvatting omtrent de sacramenten, deze n.l., **dat zij niet iets betekenen en verzegelen, dat in de sacramentsontvangers aanwezig is, of voorondersteld wordt aanwezig te zijn, maar de belofte van het Genadeverbond, die in het Evangelie wordt geopenbaard en aan alle bondelingen gelijkelijk wordt geschonken?**

Indien JA — dan is „1905" werkelijk naar eigen aard en strekking **gehandhaafd!** Dan is de confessionele situatie nog dezelfde als zij in 1905 werd! Ja, en ik voeg er dat met nadruk bij, indien de bovengenoemde stelling van Prof. Lindeboom ook vandaag nog — neen, niet clandestien, maar officieel — in de gebonden gereformeerde kerken mag worden geleerd, dan is het **confessioneel geschil** in principe **voorbij!**

Maar indien de genoemde stelling NIET meer geleerd mag worden — dan is „1905" **metterdaad** verloochend. En dat op een zéér essentiëel punt — zowel wat de **leer** betreft, als de **kerkelijke situatie** welke „1905" in 1905 schiep!

En dit is nu de ellendige, onloochenbare, keiharde waarheid: de leeruitspraken eisen, dat men **verwerpt** de reformatorische sacramentsopvatting, die door Lindeboom zo trouw werd gehandhaafd en dat men **aanvaardt** de in de grond der zaak doperse theorie van het ook het aanwezige geloof of de aanwezige inwendige genade verzegelend sacrament.

En die leeruitspraken doen dit, terwijl ze zich, in de formulering van de „vervangingsformule", **naar de zijde van de bezwaarden** richten „met de noodiging, haar toch te aanvaarden: de bestreden uitspraken zijn immers vervangen, aan de bezwaren is tegemoet gekomen en er wordt niets in geleerd dat onaanvaardbaar moet worden geacht, terwijl vele uitdrukkingen van bezwaarden bovendien in haar verwerkt zijn" — maar blijkens de inleidende formule **tegelijk** en **bovenal** dit zeggen: „zakelijk is alles gehandhaafd, concrete schuld der vorige Synode is niet aanwezig, hetzelfde wordt immers geëischt, dat ook vroeger gevraagd werd" [21]).

Bovendien, en dat is misschien het ergste: deze leeruitspraken zijn de eigenlijke en blijvende oorzaak van de gruwelijke breuk welke onder Gods kinderen in ons land is gekomen.

Omdat de leeruitspraken zó zijn en dit alles veroorzaakten, typeerden de Amersfoortse en de Kamper synode ze als „valsche leeruitspraken".

En dat synodale oordeel aanvaard ik van ganser harte.

En dat doe ik niet **ondanks** mijn artikel in De Wachter, maar juist **omdat** ik schreef wat ik boven citeerde.

C. V.

[21]) Aldus de friese predikanten in: **Om recht, revisie en hereniging,** p. 29.